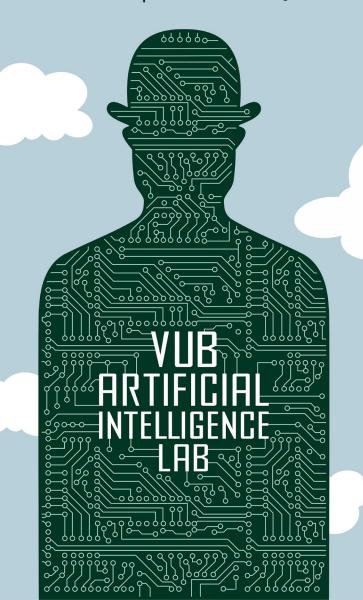
Ceci n'est pas d'intelligence

Logica en formele systemen

Lambda Calculus

Rekenen met Lambda Expressies

Prof. dr. Marjon Blondeel Academiejaar 2024-2025

Inhoud lambda calculus

- Inleiding
- Basisbegrippen
- Rekenen met lambda expressies
- Fixpunten en recursie

Beta-gelijkheid

De relatie $=_{\beta} \subseteq \Lambda \times \Lambda$ wordt gedefinieerd door de axioma's:

$$(\beta)(\lambda x.M)P =_{\beta} [P/x]M$$

$$(\alpha) \lambda x. M =_{\beta} \lambda z. [z/x] M \text{ als } z \notin VV(M)$$

(reflexief)
$$M =_{\beta} M$$

(symmetrisch)
$$M =_{\beta} N$$
 dan $N =_{\beta} M$

(transitief)
$$M =_{\beta} N$$
 en $N =_{\beta} L$, dan $M =_{\beta} L$

(congruent)
$$M =_{\beta} M'$$
 en $P =_{\beta} P'$, dan $(M)P =_{\beta} (M')P'$

(congruent)
$$M =_{\beta} M'$$
 dan $\lambda x. M =_{\beta} \lambda x. M'$

Definitie

Beta-gelijkheid: intuitie (1/3)

$$(\beta)(\lambda x. M)P =_{\beta} [P/x]M$$

formele parameter vervangen door de actuele parameter (substitutie)

$$(\alpha) \lambda x. M =_{\beta} \lambda z. [z/x] M \text{ als } z \notin VV(M)$$

de naam van een formele parameter mag men vervangen door een andere zolang deze niet vrij voorkomt in *M*

 $\lambda x.z$: hier mag men de formele parameter x niet vervangen door z

Beta-gelijkheid: intuitie (2/3)

(reflexief) $M =_{\beta} M$ (symmetrisch) $M =_{\beta} N$ dan $N =_{\beta} M$ (transitief) $M =_{\beta} N$ en $N =_{\beta} L$, dan $M =_{\beta} L$

we willen dat de beta-gelijkheid een equivalentierelatie is

Beta-gelijkheid: intuitie (3/3)

(congruent) $M =_{\beta} M'$ en $P =_{\beta} P'$, dan $(M)P =_{\beta} (M')P'$ het maakt niet uit of we eerst M of eerst P reduceren

(congruent) $M =_{\beta} M'$ dan $\lambda x. M =_{\beta} \lambda x. M'$ we mogen λx laten staan en eerst M reduceren

Beta-gelijkheid: voorbeeld

$$\left((\lambda x. \lambda y. \lambda z. ((x)z)(y)z)\lambda x. x \right) \lambda x. x$$

$$=_{\beta} \left((\lambda x. \lambda y. \lambda z. ((x)z)(y)z)\lambda x. x \right) \lambda u. u \qquad (\alpha)$$

$$=_{\beta} \left((\lambda x. \lambda y. \lambda z. ((x)z)(y)z)\lambda v. v \right) \lambda u. u \qquad (\alpha)$$

$$=_{\beta} \left(\lambda y. \lambda z. ((\lambda v. v)z)(y)z \right) \lambda u. u \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} (\lambda y. \lambda z. (z)(y)z)\lambda u. u \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} (\lambda y. \lambda z. (z)(\lambda u. u)z \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda z. (z)(\lambda u. u)z \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda z. (z)z \qquad (\beta)$$

Church getallen: inleiding

Lambda calculus kent geen constanten. Toch kunnen we natuurlijke getallen en rekenkundige functies voorstellen.

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ-definieerbaarheid
- opvolger functie
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Hulpdefinitie

Beschouw λ -expressies F en M. De expressie $(F)^n M$ wordt inductief gedefinieerd als

- $(F)^0 M \equiv M$
- $(F)^{1+n}M \equiv (F)(F)^nM$

 $(F)^n M$ zit niet in de verzameling van λ -expressies. Het is een kortere notatie voor de λ -expressie (F)(F) ... (F)M.

Lemma ("+")

Beschouw λ -expressies F en M. Voor alle $m, n \in \mathbb{N}$ geldt

$$(F)^{n+m}M \equiv (F)^n(F)^mM$$

Lemma

Lemma ("+"): bewijs

We bewijzen dit via inductie op n.

Als
$$n = 0$$
. Dan $(F)^{n+m}M \equiv (F)^{m}M \equiv_{DEF} (F)^{0}(F)^{m}M \equiv (F)^{n}(F)^{m}M$

Inductiehypothese: bewering geldt voor $n = k (F)^{k+m} M \equiv (F)^k (F)^m M$.

We tonen voor n = k + 1

$$(F)^{(k+1)+m}M \equiv (F)^{1+(k+m)}M \equiv_{DEF} (F)(F)^{k+m}M \equiv_{IH} (F)(F)^{k}(F)^{m}M$$

$$\equiv_{DEF} (F)^{1+k}(F)^{m}M \equiv (F)^{k+1}(F)^{m}M$$

Bewijs

Church getallen: definitie

De zogenaamde Church getallen c_n ($n \in \mathbb{N}$) worden gedefinieerd door

$$c_n \equiv \lambda f \cdot \lambda x \cdot (f)^n x$$

Intuïtief: gegeven een functie f en een parameter x, passen we f n keer toe op x.

Definitie

Church getallen: natuurlijke getallen

Door gebruik te maken van Church getallen kunnen we de natuurlijke getallen voorstellen:

 $\lambda f \cdot \lambda x \cdot x$ komt overeen met 0

 $\lambda f. \lambda x. (f) x$ komt overeen met 1

 $\lambda f. \lambda x. (f)(f)x$ komt overeen met 2

 $\lambda f. \lambda x. (f)(f)(f)x$ komt overeen met 3

Volgende stap: hoe bewerkingen voorstellen? Eerst formeel opschrijven waaraan de operaties moeten voldoen.

λ-definieerbaar

Een numerieke functie $f: \mathbb{N}^p \to \mathbb{N}$ is λ -definieerbaar als er een combinator F bestaat zodat

$$((((F)c_{n_1})c_{n_2})\dots)c_{n_p} =_{\beta} c_{f(n_1,\dots,n_p)}$$

 $\text{voor } n_1, \dots, n_p \in \mathbb{N}$

Intuïtief: er bestaat een combinator waarvan het effect op de Church getallen hetzelfde is als het effect op de natuurlijke getallen

Herinner: combinator is λ -expressie zonder vrije variabelen

Definitie

λ-definieerbaar: voorbeeld

 $+: \mathbb{N}^2 \to \mathbb{N}$ is λ -definiteerbaar indien er een λ -expressie plus bestaat zodat

$$((plus)c_{n_1})c_{n_2} =_{\beta} c_{n_1+n_2}$$

bijvoorbeeld: $((plus)c_2)c_3 =_{\beta} c_5$

We zullen *plus* later definiëren.

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ -definieerbaarheid
- opvolger functie
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Opvolger functie is λ -definieerbaar (1/4)

opvolger functie: opvolger(n) = n + 1

We tonen dat opvolger λ -definieerbaar is. We zijn dus op zoek naar een λ -expressie succ waarvoor het effect op de church getallen hetzelfde is als van opvolger:

$$(succ)c_n =_{\beta} c_{n+1}$$

Opvolger functie is λ -definieerbaar (2/4)

we willen $(succ)c_n =_{\beta} c_{n+1}$, waar $c_n \equiv \lambda f.\lambda x.(f)^n x$ n=0: we willen $(succ)c_0 =_{\beta} c_1$

- $(succ)c_0 \equiv (succ)\lambda f.\lambda x.(f)^0 x \equiv (succ)\lambda f.\lambda x.x$
- $c_1 \equiv \lambda f \cdot \lambda x \cdot (f)^1 x$

n=1: we willen $(succ)c_1 =_{\beta} c_2$

- $(succ)c_1 \equiv (succ)\lambda f.\lambda x.(f)^1 x$
- $c_2 \equiv \lambda f \cdot \lambda x \cdot (f)^2 x$

patroon: $(succ)c_n \vee s\lambda f.\lambda x.(f)^{n+1}x \equiv \lambda f.\lambda x.(f)(f)^n x$

Opvolger functie is λ -definieerbaar (3/4)

patroon: $(succ)c_n \vee s \lambda f.\lambda x.(f)^{n+1}x \equiv \lambda f.\lambda x.(f)(f)^n x$ waar $c_n \equiv \lambda f. \lambda x. (f)^n x$ Merk op: $(f)^n x =_{\beta} (\lambda x. (f)^n x) x$ (β) $=_{\beta} ((\lambda f. \lambda x. (f)^{n} x) f) x$ (β) $\equiv ((c_n)f)x$

Dus $\lambda f. \lambda x.(f)(f)^n x =_{\beta} \lambda f. \lambda x.(f)((c_n)f)x$

Opvolger functie is λ -definieerbaar (4/4)

$$(succ)c_n \vee S \lambda f. \lambda x. (f)((c_n)f)x$$

We hebben afgeleid waaraan een toepassing van succ op de Church getallen moet voldoen. We schrijven nu een definitie op met een formele parameter n.

$$succ \equiv \lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)((n)f)x$$

Opvolger functie: oefening

 $(succ)c_n =_{\beta} c_{n+1}$ voor alle $n \in \mathbb{N}$ we tonen hier voor n = 0 en n = 1

$$(succ)c_0 \equiv (\lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)((n)f)x) \lambda f. \lambda x. (f)^0 x \qquad (def)$$

$$\equiv (\lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)((n)f)x) \lambda f. \lambda x. x \qquad (def)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)((\lambda f. \lambda x. x)f)x \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)(\lambda x. x)x \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f) x \qquad (\beta)$$

$$\equiv c_1 \qquad (def)$$

Opvolger functie: oefening

 $(succ)c_n =_{\beta} c_{n+1}$ voor alle $n \in \mathbb{N}$ we tonen hier voor n=0 en n=1

$$(succ)c_1 \equiv (\lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)((n)f)x) \lambda f. \lambda x. (f)^1 x \qquad (def)$$

$$\equiv (\lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)((n)f)x) \lambda f. \lambda x. (f)x \qquad (def)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)((\lambda f. \lambda x. (f)x)f)x \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)(\lambda x. (f)x)x \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f) (f)x \qquad (\beta)$$

$$\equiv c_2 \qquad (def)$$

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ -definieerbaarheid
- opvolger functie
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Optelling: intuïtie

De opvolger functie is een speciaal geval van de optelling: opvolger(n) = n + 1

De opvolger is λ -definieerbaar via

$$succ \equiv \lambda n. \lambda f. \lambda x. (f)(n)f x$$

Je kan dit zien als n functieaanroepen en dan 1 functieaanroep.

Veralgemening idee naar n+m: n functieaanroepen en dan m functieaanroepen

Optelling: intuitie

 $+: \mathbb{N}^2 \to \mathbb{N}$ is λ -definiteerbaar indien er een λ -expressie plus bestaat zodat

$$((plus)c_n)c_m =_{\beta} c_{n+m}$$

Voorstel definitie $((plus)c_n)c_m$: $\lambda f. \lambda x. ((c_m)f)((c_n)f)x$

Gebaseerd op: $(succ) c_n \equiv \lambda f. \lambda x. (f)((c_n)f)x$

Optelling

plus
$$\equiv \lambda n. \lambda m. \lambda f. \lambda x. ((n)f)((m)f)x$$

Dan geldt voor alle $m, n \in \mathbb{N}$: $((plus)c_n)c_m =_{\beta} c_{n+m}$

Optelling

$$((plus)c_n)c_m \equiv ((\lambda n. \lambda m. \lambda f. \lambda x. ((n)f)((m)f)x)c_n)c_m \qquad (\text{def})$$

$$=_{\beta} (\lambda m. \lambda f. \lambda x. ((c_n)f)((m)f)x)c_m \qquad (\beta)$$

$$\equiv (\lambda m. \lambda f. \lambda x. ((\lambda f. \lambda x. (f)^n x)f)((m)f)x)c_m \qquad (\text{def})$$

$$=_{\beta} (\lambda m. \lambda f. \lambda x. (\lambda x. (f)^n x)((m)f)x)c_m \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} (\lambda m. \lambda f. \lambda x. (f)^n ((m)f)x)c_m \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} (\lambda f. \lambda x. (f)^n ((c_m)f)x \qquad (\beta)$$

$$\equiv \lambda f. \lambda x. (f)^n ((\lambda f. \lambda x. (f)^m x)f)x \qquad (\text{def})$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)^n (\lambda x. (f)^m x)x \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} \lambda f. \lambda x. (f)^n (f)^m x \qquad (\beta)$$

$$\equiv \lambda f. \lambda x. (f)^n (f)^m x \qquad (\beta)$$

$$\equiv \lambda f. \lambda x. (f)^{n+m} x \qquad (\text{lemma})$$

Bewijs

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ -definieerbaarheid
- opvolger functie
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Lemma ("x")

Voor alle $m, n \in \mathbb{N}$ geldt

$$((c_n)f)^m y =_{\beta} (f)^{n \times m} y$$

Intuïtief: een soort kopieerfunctie: m keer na elkaar $\left((c_n)f\right)$ toepassen

Lemma

Lemma ("×"): bewijs (1/2)

We bewijzen dit via inductie op m.

Als
$$m = 0$$
.

$$((c_n)f)^m y \equiv ((c_n)f)^0 y$$

$$\equiv y \qquad \text{(def)}$$

$$\equiv (f)^0 y \qquad \text{(def)}$$

$$\equiv (f)^{n \times 0} y$$

$$\equiv (f)^{n \times m} y$$

Lemma ("×"): bewijs (2/2)

Inductiehypothese: bewering geldt voor $\mathbf{m} = k$: $((c_n)f)^k y =_{\beta} (f)^{n \times k} y$

We tonen voor m = k + 1

$$((c_n)f)^{k+1}y \equiv ((c_n)f)((c_n)f)^k y \qquad (\text{def})$$

$$=_{\beta} ((c_n)f)(f)^{n \times k} y \qquad (\text{IH})$$

$$\equiv ((\lambda f. \lambda x. (f)^n x)f)(f)^{n \times k} y \qquad (\text{def})$$

$$=_{\beta} (\lambda x. (f)^n x)(f)^{n \times k} y \qquad (\beta)$$

$$=_{\beta} (f)^n (f)^{n \times k} y \qquad (\beta)$$

$$\equiv (f)^{n+n \times k} y \qquad (\text{lemma})$$

$$\equiv (f)^{n \times (1+k)} y$$

$$\equiv (f)^{n \times (k+1)} y$$

Bewijs

Vermenigvuldiging

times $\equiv \lambda n. \lambda m. \lambda f. (n)(m) f$

Dan geldt voor alle $m, n \in \mathbb{N}$: $((times)c_n)c_m =_{\beta} c_{n \times m}$

Vermenigvuldiging

$$\begin{aligned} \big((times)c_n\big)c_m &\equiv \big((\lambda n.\lambda m.\lambda f.(n)(m)f)c_n\big)c_m \\ &=_{\beta} (\lambda m.\lambda f.(c_n)(m)f)c_m \\ &\equiv (\lambda m.\lambda f.(\lambda f.\lambda x.(f)^n x)(m)f)c_m \end{aligned} \qquad (\text{def}) \\ &=_{\beta} (\lambda m.\lambda f.\lambda x.((m)f)^n x)c_m \qquad (\beta) \\ &=_{\beta} (\lambda m.\lambda f.\lambda x.((c_m)f)^n x) c_m \qquad (\beta) \\ &=_{\beta} (\lambda f.\lambda x.((c_m)f)^n x \qquad (\beta) \\ &=_{\beta} (\lambda f.\lambda x.(f)^{m\times n} x \qquad (\text{lemma}) \\ &\equiv c_{m\times n} \qquad (\text{def}) \\ &\equiv c_{n\times m} \end{aligned}$$

Bewijs

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ -definieerbaarheid
- opvolger functie
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Nuttige combinatoren

```
true \equiv \lambda t. \lambda f. t

false \equiv \lambda t. \lambda f. f

if \equiv \lambda c. \lambda d. \lambda e. ((c)d)e

iszero \equiv \lambda n. ((n)\lambda x. false)true

cons \equiv \lambda a. \lambda d. \lambda z. ((z)a)d

car \equiv \lambda a. \lambda d. a

cdr \equiv \lambda a. \lambda d. d
```

zal enkel zoals verwacht werken als c naar true/false reduceert

Nuttige combinatoren: intuïtie

```
true \equiv \lambda t. \lambda f. t

false \equiv \lambda t. \lambda f. f

if \equiv \lambda c. \lambda d. \lambda e. ((c)d)e
```

true en false zijn zo geconstrueerd dat ze samenwerken met if: we passen de conditie c toe op 2 parameters d,e

c is true: eerste argument

c is false: tweede argument

Nuttige combinatoren: intuïtie

 $iszero \equiv \lambda n.(n)\lambda x.false$ true

 $c_n \equiv \lambda f \cdot \lambda x \cdot (f)^n x$: gegeven een functie f en een parameter x, wordt f n keer toegepast op de x

- hier is de functie λx . false (een λ -expressie die altijd false teruggeeft) en de parameter true
- van zodra de functie toegepast wordt is het resultaat false
- enkel als n=0 wordt de functie niet toegepast en krijgen we true

Nuttige combinatoren: intuïtie

```
cons \equiv \lambda a. \lambda d. \lambda z. ((z)a)d

car \equiv \lambda a. \lambda d. a

cdr \equiv \lambda a. \lambda d. d
```

cons combineert a en d en de resulterende λ -expressie verwacht 1 argument z (ofwel car of cdr), car geeft a en cdr geeft d

Nuttige combinatoren: voorbeelden (1/7)

$$((true) A)B) \equiv ((\lambda t. \lambda f. t)A)B$$
$$=_{\beta} (\lambda f. A)B$$
$$=_{\beta} A$$

$$((false) A)B) \equiv ((\lambda t. \lambda f. f)A)B$$
$$=_{\beta} (\lambda f. f)B$$
$$=_{\beta} B$$

Nuttige combinatoren: voorbeelden (2/7)

```
(if)true \equiv (\lambda c. \lambda d. \lambda e. ((c)d)e)true
           =_{\beta} \lambda d. \lambda e. ((true)d)e
          \equiv \lambda d. \lambda e. ((\lambda t. \lambda f. t)d)e
           =_{\beta} \lambda d. \lambda e. (\lambda f. d)e
           =_{\beta} \lambda d. \lambda e. d
           \equiv true
```


Nuttige combinatoren: voorbeelden (3/7)

```
(true) false \equiv (\lambda t. \lambda f. t) false
=_{\beta} \lambda f. false
```

```
n > 0:

(\lambda f. false)^n M \equiv (\lambda f. false)(\lambda f. false)^{n-1} M

=_{\beta} false
```

Nuttige combinatoren: voorbeelden (4/7)

```
(iszero)c_0 \equiv (\lambda n.(n)\lambda x.false)true)c_0
        =_{\beta} ((c_0)\lambda x. false)true
        \equiv ((\lambda f.\lambda x.(f)^0 x)\lambda x.false)true
        \equiv ((\lambda f.\lambda x.x)\lambda x.false)true
        =_{\beta} (\lambda x.x) true
        =_{\beta} true
```


Nuttige combinatoren: voorbeelden (5/7)

```
n > 0:
(iszero)c_n \equiv (\lambda n.(n)\lambda x.false)true)c_n
        =_{\beta} ((c_n)\lambda x. false) true
        \equiv ((\lambda f.\lambda x.(f)^n x)\lambda x.false)true
        =_{\alpha} ((\lambda f. \lambda x. (f)^{n} x) \lambda y. false) true
        =_{\beta} (\lambda x.(\lambda y.false)^{n}x)true
        =_{\beta} (\lambda x. false) true =_{\beta} false
```


Nuttige combinatoren: voorbeelden (6/7)

$$((cons)A)B \equiv ((\lambda a. \lambda d. \lambda z. ((z)a)d)A)B$$

$$=_{\beta} (\lambda d. \lambda z. ((z)A)d)B$$

$$=_{\beta} \lambda z. ((z)A)B$$

$$(((cons)A)B) car =_{\beta} (\lambda z. ((z)A)B) car$$

$$=_{\beta} ((car)A)B$$

$$\equiv ((\lambda a. \lambda d. a)A)B$$

$$=_{\beta} (\lambda d. A)B$$

$$=_{\beta} A$$

Nuttige combinatoren: voorbeelden (7/7)

$$((cons)A)B =_{\beta} \lambda z. ((z)A)B$$

$$(((cons)A)B)cdr =_{\beta} (\lambda z.((z)A)B)cdr$$

$$=_{\beta} ((cdr)A)B$$

$$\equiv ((\lambda a. \lambda d. d)A)B$$

$$=_{\beta} (\lambda d. d)B$$

$$=_{\beta} B$$

Overzicht

- natuurlijke getallen en λ -definieerbaarheid
- optelling
- vermenigvuldiging
- true, false, if, ...
- aftrekking

Aftrekking: inleiding

Voor de optelling gebruikten we opvolger. Voor de aftrekking zullen we voorganger gebruiken.

$$voorganger(n) = n - 1 \text{ als } n \in \mathbb{N}_0$$

idee: paren maken $((cons c_n)c_{n-1})$

we kunnen dan cdr gebruiken om de voorganger te verkrijgen:

$$(((cons c_n)c_{n-1}))cdr$$

Voorganger functie: hulpfunctie

Hoe de paren definiëren? Eerst een hulpfunctie die het volgende paar teruggeeft. We willen dat

$$(nextp)((cons)c_n)c_{n-1} =_{\beta} ((cons) c_{n+1})c_n$$

We kunnen *nextp* gemakkelijk definiëren:

$$nextp \equiv \lambda p.((cons)(succ)(p)car)(p)car$$

Voorganger functie: definitie

We starten met paar (c_0, c_0) en passen nextp n keer toe

We kunnen gebruik maken van Church getallen:

$$((c_n)g)y \equiv ((\lambda f.\lambda x.(f)^n x)g)y =_{\beta} (\lambda x.(g)^n x)y =_{\beta} (g)^n y$$

We kunnen (c_n, c_{n-1}) genereren door:

$$((c_n)nextp)((cons)c_0)c_0$$

$$pred \equiv \lambda n. ((n)nextp)((cons)c_0)c_0)cdr$$

Aftrekking: definitie

$$pred \equiv \lambda n. ((n)nextp)((cons)c_0)c_0) cdr$$

We kunnen nu de aftrekking definiëren:

$$minus \equiv \lambda m. \lambda n. ((m)pred)n$$

$$((minus)c_n)c_m =_{\beta} c_{n-m}$$

